
APŽVALGOS IR RECENZIJOS

Jūratė BARANOVA

Essays on Kant's Political Philosophy, ed. Hoqard Lloyd Williams, Cardiff, University of Wales press, 1992.

Immanuelis Kantas filosofijos istorijoje dažniausiai minimas kaip teorinio ir praktinio proto kritikas. Politinėje filosofijoje jis tarsi buvo užtemdytas kitų jo tėvynainių - G.Hėgelio ar K.Markso populiarumo. Tik jo politinė filosofija buvo grindžiama kiek kitais principais. Skirtingai nei jie, jis formulavo moralios politikos prielaidas ir numatė federalizmo kaip amžinos taikos bei žmonijos progreso galimybę. Ar jo įžvalgos tebėra aktualios šiandien? Gal iš tiesų, kaip pastebi viena knygos autorių Susan Mendus, jis tėra mums prieš du šimtus metų gyvenęs "garbingas, bet ribotas buržua"? Ar iš tiesų mes jį žiūrime tik kaip, anot kito autoriaus - Ernest'o J.Weinrib'o, jį "nusikalbantį tėvą, kurio gėdijamės: prisimename jo išminties momentus ir pasijuokiame iš jo skandalingiausių nuomonių, bet nebeįžvelgiame jo teisinės minties išskirtinio gyvybingumo".

Trylika knygos autorių į šį klausimą atsako kiekvienas savaip. Onora O'Neil akademiškai pagarbiai ieško skirtingų I.Kanto minties sąsajų, nesiedama jų su populiariomis aktualijomis. Jos manymu, I.Kanto filosofinės minties erdvė kur kas platesnė, negu paprastai manoma: kategorinis imperatyvas sujungia ir teorinius, ir etinius filosofo darbus ir jau "Grynojo proto kritika" gali būti laikoma I.Kanto politiniu veikalu. Rašydamas apie vyro ir moters santykius ir moterį kaip pasyvų pilietį, I.Kantas negalėjo numatyti, kad po dviejų šimtų metų bus kritikuojamas feministiniu požiūriu ir sulauks priekaištų dėl ribotumo ir nesugebėjimo peržengti savo laikmečio rėmų. (Susan Mendus). Keletas autorių pamini I.Kanto ryšį su nūdienu per jo įtaką vienam iš ryškiausių šiandieninių politinių filosofų - John'ui Rawls'ui. Tiesa, Otrief Hoffe mano, kad J.Rawls tiesiog neįžvelgia I.Kanto artimumo Hobbes'ui: jo siekimo pagrįsti politinę etiką viešąja prievartine valdžia - valstybe ir įstatymu. Kita vertus, Steven B.Smith pastebi, jog I.Kanto ir J.Rawls'o pamatinės nuostatos yra skirtingos: I.Kantui moralė turi būti grindžiama tik iš jos pačios kylančiom paskatom, o J.Rawls'ui, priešingai, teisingumas susijęs su "pirminių gėrybių": laisvės, galimybių, gerbūvio paskirstymu. Beje, Robert Scruton kaip tik ir įžvelgia I.Kanto suformuluo-

tame kategoriniame imperatyve distributyvinio teisingumo sampratos ištakas, kurias išvystė J. Rawls savo knygoje "Teisingumo teorija".

Tai, kad I. Kanto idėjos gali būti prasmingos šiandieniniame politiniame diskurse kaip diskusijos stimulus, rodo dialogas, užsimezgęs tarp jo ir Howard Williams. Šis autorius polemizuoja su, manyčiau, pamatine I. Kanto politinėje filosofijoje moralios politikos, kaip visuomenės progreso galimybės, idėja. Moralaus politiko išgyvenimas, anot H. Williams, yra svarbiau negu jo susinaikinimas. Tuo tarpu nuoseklus I. Kanto pasekėjas tampa pernelyg pažeidžiamas: jo tolimesnius veiksmus priešai gali lengvai numatyti. Tuo tarpu gudraus savanaudiško politiko tolimesnė strategija neįžvelgiama. Todėl moralus politikas visada gali būti auka, o politikoje reikia stengtis laimėti. Todėl I. Kanto požiūris tinka labiau politikos stebėtojui, ne veikėjui; nuosekliai jo laikantis reiktų nieko neveikti. Kita vertus, bandydamas susieti I. Kanto deontologines nuostatas su politiniu realizmu, H. Williams pastebi, kad moralus politikas, palyginus su savanaudžiu, pralaimėjęs išlieka gerbiamas ir lengviau gali sugrįžti į politinę kovą.

Kaip autorius pripažinęs, kad didžioji dvidešimto amžiaus tiesioginės demokratinės politikos dalis liktų I. Kantui svetima, visgi kaip knygos sudarytojas H. Williams gal šiek tiek pernelyg optimistiškai pastebi, kad dvidešimtojo amžiaus pabaigą ženklina lemtingi ir taikūs pokyčiai Europoje ir tuo tarsi atgaivina I. Kanto išryškintą federalizmo idėją. Tačiau I. Kanto tarptautinių santykių sampratai autoriai numatė jau kitą leidinį.